

Epidemiers indflydelse på dans og baller - "spansk syge", influenza og covid-19

Af Ole Skov

Det har set sort ud med blandt andet folkedansen i snart et år. Covid-19 (Coronavirus) har lagt en dæmper på alle aktiviteter i verdenen, også på træningsaftener, legestuer og baller. Det kan jo være risikabelt at mødes mange mennesker og danse "tæt" og derved få smittet hinanden. Nogle af de første restriktioner, der blev pålagt os, var at holde afstand, spritte hænder af og bruge handsker. I den periode var der nogle, der forsøgte sig med alternativer i omgangen med andre, når man dansede. Man kunne jo tilpasse nogle af kvadrilledansene. Enkelte kunne danses som 2-pars danse, og i andre kunne man gå baglæns ud af kvadrillen i stedet for imod, så man ikke kom for tæt på hinanden. Kæde kunne erstattes af gåsegang. Nogle dansede også med mundbind og handsker, så man ikke rørte hinanden, andre igen dansede med stokke som "reservehænder og armforlænger". Der var endda nogen, der brugte en svingdør, så man holdt afstand og havde glas imellem. Der var selvfølgelig også mange, der slet ikke dansede men "holdt ferie". Kreativiteten var nogle steder stor.

Da smittetrykket steg, og flere blev syge, indførte myndighederne skrappe regler for forsamlinger, man måtte ikke være så mange sammen. Det var sådan, at man mange steder måtte lukke helt ned. Hele denne historie kender I jo selv.

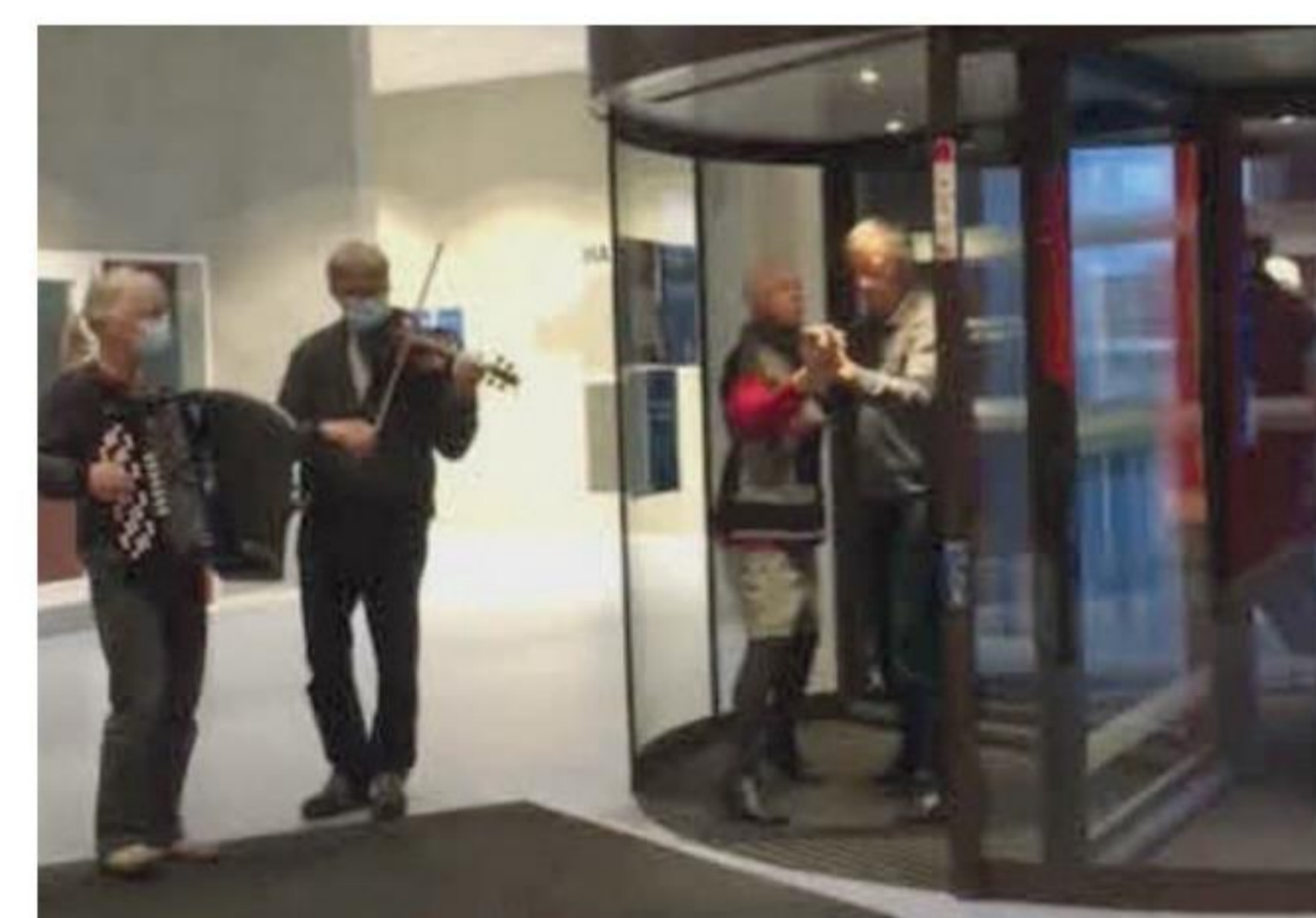
Situationen er dog ikke ny, men kun meget få af os, der lever i dag, kan huske sidste gang, der var en lignende epidemi/pandemi. Det var dengang li-

Med mundbind og handsker, Hjerter-to Folkedanserforening, 2020.

Enhåndsmølle med stokke, blandet dansehold med Lars Panduro, 2020.

Coronadans i Aabenraa Folkedansere, 2020.

gesom i dag ikke bare et dansk fænomen, og ved alle epidemier er Danmark faktisk sluppet billigt i forhold til andre lande. Det er i øjeblikket det samme med Covid-19.

Man har kendt til influenza siden 13-1400-tallet, og den fandtes sandsynligvis langt tidligere. Jeg skal ikke komme med specialist forklaringer på forskellen mellem influenzavirus og co-

ronavirus eller forskellen på epidemi (områdevis udbrud) og pandemi (globale udbrud), men ordet influenza er italiensk og betyder indflydelse. Man mente før i tiden, at det var indflydelse fra koldt vejr og træk, som gjorde, at man fik sygdommen. Influenza kaldes også "grippe". Ordet Corona betyder glorie eller krone og er anvendt som virusnavn, da virus ligner solens corona udstråling.

Der havde omkring 1840 været en mindre influenzaepidemi i Danmark, men i 1889 kom der et kraftigere udbrud. En del af vores gamle folkedanse stammer fra perioden derimellem. Epidemien blev kaldt den asiatiske eller russiske influenza, fordi den var startet i Centralasien og kommet til Rusland, som blev slemt hærget. I begyndelsen af december 1889 var der omkring 150.000 syge i byen St. Petersburg, og samtidig dukkede den op i Danmark. Til sammenligning har vi i Danmark indtil nu ved nytårstid lidt over 170.000 smittede med Covid-19. Til forskel fra i dag var det dengang de unge, der døde af sygdommen.

I Middelfart Avis 17.12.1889 kunne man læse:

Der var engang— Da Influenza eller Grippe forrige Gang var i Kjøbenhavn — det er nu omtr. 50 Aar siden — var det en ren og kjær Modesygdom. Folk talte saalænge om den, hedder det i et Brev til Udg., at Sygdommen derved fik ligesom Borgerret. Nu er det jo igjen moderne at tale om den, men hvorom Alt er, saa er det en grim Sygdom, der efterlader megen Mathed og hvis Eftervirkninger i det Hele taget ere værre end selve Sygdommen.

Middelfart Avis 17.12.1889.

“Der var engang. Da Influenza eller Grippe forrige Gang var i Kjøbenhavn – det er nu omtr. 50 Aar siden – var det en ren og kjær Modesygdom. Folk talte saalænge om den, hedder det i et Brev til Udg. (udgiveren), at Sygdommen derved fik ligesom Borgerret. Nu er det jo igjen moderne at tale om den, men hvorom Alt er, saa er det en grim Sygdom, der efterlader megen Mathed og hvis Eftervirkninger i det Hele taget ere værre end selve Sygdommen”.

Avisen “Kjøbenhavn” nævner d. 27.12.1889 hvor mange der var blevet smittet. Se billedet.

I 1918 altså for 103 år siden var den gal igen, da “den spanske syge” hærgede hele verdenen. Pandemien blev kaldt “den spanske syge” fordi de første rapporter i Europa kom fra Spanien, og en af de første smittede var den spanske konge Alfons d. 13. (1886-1941).

Avisen Kjøbenhavn 27.12.1889.

Kong Alfons d. 13.

“Den spanske syge” kom sandsynligvis til Europa fra USA med de tropper, der i sommeren 1918 kom til Frankrig for at hjælpe under første verdenskrig. At sygdommen blev til en pandemi skyldtes blandt andet, at det var under første verdenskrig. Tropper kørte, sejlede og fløj rundt i hele verdenen, og soldaterne var tæt sammen i skyttegravene, og havde helt sikkert ikke mulighed for “at spritte af”. Det menes, at pandemien på verdensplan kostede 50 millioner mennesker livet, heraf 15-18.000 i Danmark, hvor der var op mod 1 million smittede under de 3 bølger fra 1918-1920.

Hvervning af amerikanske piloter til tjeneste i Frankrig i 1. verdenskrig.

New Yorks politi med mundbind i 1918.

Pandemien var rigtig slem i USA, så myndighederne lukkede skoler, uddannelsesinstitutioner og meget andet. Man opfordrede også befolkningen til ikke at afholde sammenkomster, sportsbegivenheder og baller. Man blev opfordret til at bære mundbind – ikke bare sundhedspersonalet, men også New Yorks politi måtte “maskere sig”.

Det samme skete i Danmark. Da udbruddet var værst, blev undervisning, koncerter, sammenkomster, legestuer, baller m.m. aflyst. Det så værst ud i København, men sygdommen bredte sig hurtigt til hele landet.

I Nationaltidende kunne man 20.10.1918 læse, at 200 af telefonistinderne på centralen i København var sy-

ge af "spansk syge". Man ville derfor indføre rutiner ligesom i Christiania (Oslo), hvor halvdelen af telefonerne kunne ringe på lige timetal og den anden halvdel på ulige timetal.

I samme avis under rubrikken "Aflyst Undervisning" stod der, at "Danse-Ringen", danseskolernes sammenslutning, indstillede dansen.

Aflyst Undervisning.
 „Danse-Ringen“, en Sammenslutning af Lærere og Lærerinder i Dans, bekendtgør, at dens Medlemmer har indstillet deres Danseundervisning for Børn indtil Søndag den 27de inkl. Kommunens Fortsættelseskursus har ogsaa lukket indtil videre. Som Følge heraf er Teknologisk Instituts og Industriforeningens Aftenskole-Undervisning, som foregaar paa

Nationaltidende 20.10.1918, Danse-Ringen aflyste.

I Fyns Stiftstidende 24.10.1918 kunne man læse et meget langt indlæg om "den spanske syges svøbe". Her et sammentrag af teksten:

Epidemien er taget til i København. Der udstedes forbud mod teater- og biograf-forestillinger, koncerter, offentlig dans osv. I de nærmeste dage forventes det, at restauranter med levende musik også lukkes. Kirkeministeriet oplyser, at man endnu ikke har besluttet lukning af kirker.

Skuespillere bliver arbejdsløse, da der i deres kontrakter står, at disse ophæves under en epidemi, teaterdirektørerne holder et fælles møde om sagen. Skolebørnene, som er sendt hjem, skal beskæftiges. For at modvirke uheldige følger af lediggangen samler lærerne børnene til spadsereture, viser dem i København interessante bygninger eller går eventuelt en tur i zoologisk have. Hospitalsindlæggelserne tager til. I dag inden kl. 2 var der kommet 80 nye indlæggelser, men heldigvis er enkelte af de tidligere indlagte udskrevet igen. Men der er fyldt op, så det er besluttet, at Rigsdagen anvendes som nødlazaret med plads til 100 senge, og på Regensen indlægges alle studerende. Der ligger i dag kun 3 personer.

Sygdomsbilledet viser epidemien i ret

Under „den spanske Syge“s Svøbe.
Hovedstaden under Teaterlukning.
Skolebørnene bekæftiges.

Fra København skrives iafte til os: Det nyeste Tegn paa, hvor alvorligt Influenza-Epidemien nu opfattes i de ledende Kredse, er Udstedelsen af det ventede Forbud mod Teater- og Biograf-forestillinger, Koncerter, offentlig Dans o. s. v. Det er den almindelige Opfattelse, at dette Forbud skulde have været udstedt forlængst. Naturligvis, — der er alvorlige økonomiske Interesser paa Spil, og dette gør sig naturligvis stærkt gæ-

kommende søge gennemført Skolearbejde i skriftlig Form.

Mere Lukning.
 I de nærmeste Dage ventes der truffet en Ordning for de Restaurationer, der har Musik, saaledes at man vil undgaa altfor stor Sammenstuvning dér.
 I Kirkeministeriet oplyser man, at der endnu ikke er talt om Lukning af Kirkerne. Man afventer en mulig Indstilling fra Sundhedsstyrelsen.

Fyns Stiftstidende 24.10.1918, offentlig dans aflyst.

De Unges Idræt
Sundby.

Opvisningen Lørdag den 26. Oktbr. i Røde Kroc **aflyses** paa Grund af Spansk-Sygen. Gymnastik, Sang og Folkedans aflyses indtil videre. Lodtrækning finder Sted Mandag den 28. Oktober Kl. 7 1/2, Tingvej 22, 1. Alle-
 rede købte Billetter indløses hos Bestyrelsen.
8285v Forretningsudvalget.

Social-Demokraten 25.10.1918, folkedans aflyst.

voldsomme former, folk falder om, og lige nu er der på garnisonssygehuset ca. 300 indlagte med "spansk syge". I næsten hvert eneste hus i byen er der flere syge. Der er mangel på læger, så lægestuderende skal melde sig. Allerede fra i dag torsdag forbydes på Frederiksberg al musik på restauranter.

Indlægget slutter med en liste med navnene på nogle af de døde. Det var selvfølgelig kun kendte personer, der blev listet. Titlerne er blandt andet direktør, værkfører, pastor, sagfører, godsforvalter, professor, overassistent og fabriksejer og så lige pastor Thomsens kone ved Blågårdskirken og bokseren Carl Hammerlund.

I "Social-Demokraten" 25.10.1918 aflyste DUI i Sundby på Amager indtil videre gymnastik, sang og folkedans på grund af "Spansk-Sygen".

I Viborg Stiftstidende 25.10.1918 kan man læse, at "den spanske syge" griber stærkt om sig:

Den spanske Syge griber stærkt om sig i Onsil.
 Der er paa Onsil-Egnen flere Hjem, hvor alle ligger til Sengs, ja fremmede maa tilfalde til at pleje dem, ligesom der er flere Patienter, hvis Tilstand er meget alvorlig. Skolebørnene er syge i stort Tal, og Ungdommens Dans er suspenderet foreløbig. Trævarefabrikken har maattet standse af samme Grund.
 I Klejtrup graserer Skarlagensfeber, og flere Børn er indlagt paa Epidemihuset i Hobro.

Viborg Stiftstidende 25.10.1918, ungdommens dans suspenderes foreløbig.

Der er på Onsil-egnen flere hjem, hvor alle ligger til sengs, så fremmede må tilkaldes til at pleje dem, ligesom der er flere patienter, hvis tilstand er meget alvorlig. Skolebørnene er syge i stort tal, og ungdommens dans er suspenderet foreløbig. Trævarefabrikken har måttet standse af samme grund.

I Klejtrup graserer (hænger) desuden skarlagensfeber, og flere børn er indlagt på epidemihuset i Hobro.

Jyllandsposten 25.10.1918, sundhedskommissionen advarer.

Advarsel: I Jyllandsposten 25.10.1918 fraråder sundhedskommissionen bl. a. sammenkomster og dans.

I Fyns Stiftstidende 26.10.1918 skrev man i en lang opstilling af problemer i Odense, at flere dansekurser var udsat.

En artikel i Vendsyssel Tidende 17.03.1919, som jeg omtalte i en tidligere artikel, lyder:

Afdansningsbal.

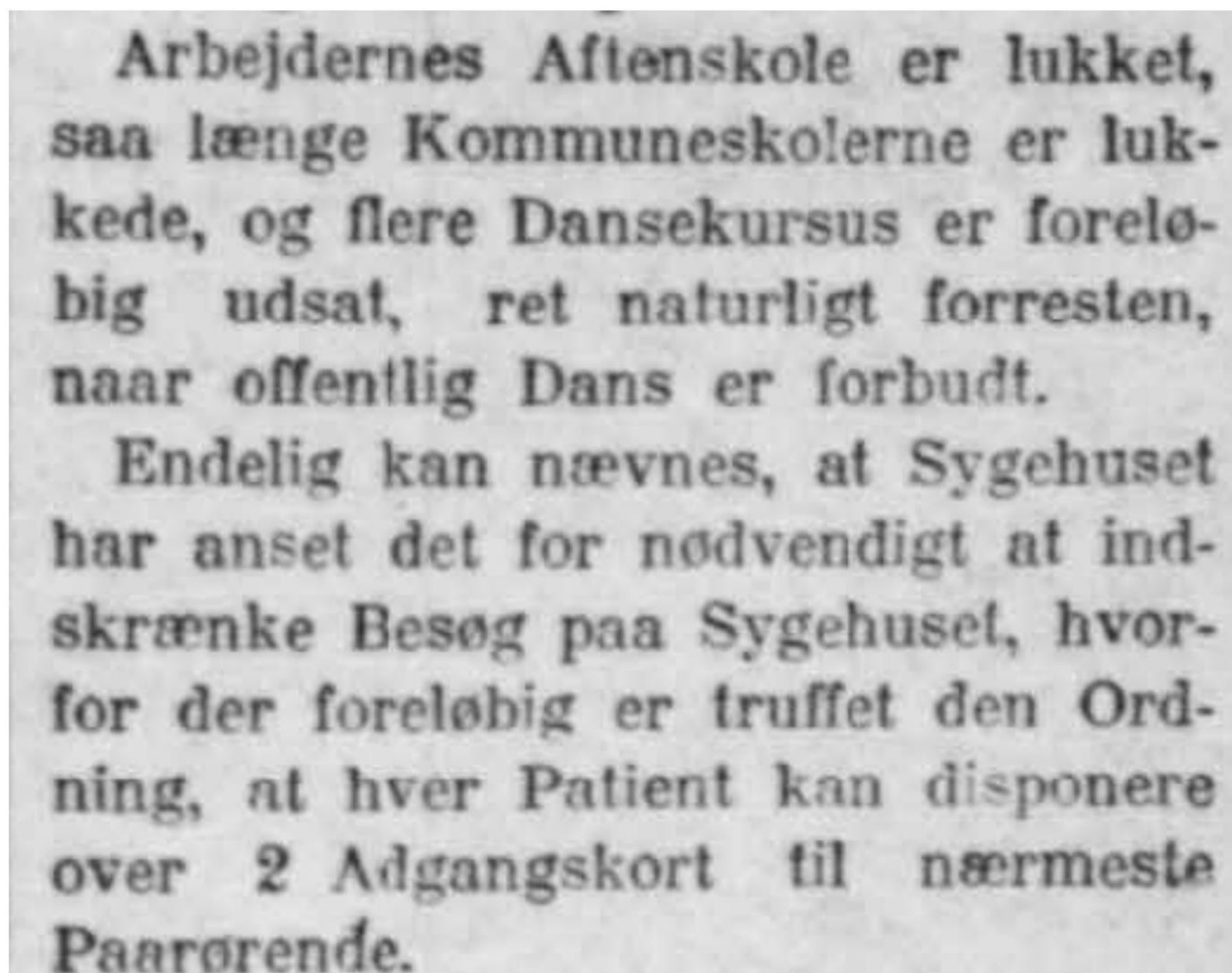
”Fru Grethe Nygaard afsluttede i Lørdags Aftes sit Kursus i Dans og Plastik for Børn ved en Opvisning paa Hoffmanns Hotel, hvortil Forældrene var indbudt.

Trods forskellige Genvordigheder, særlig fremkaldt af spansk Syge, der har medført lange Afbrydelser af Undervisningen, viste Præsentationen, at det er lykkedes Fru Nygaard at opnaa et glimrende Resultat med de mange Elever”.

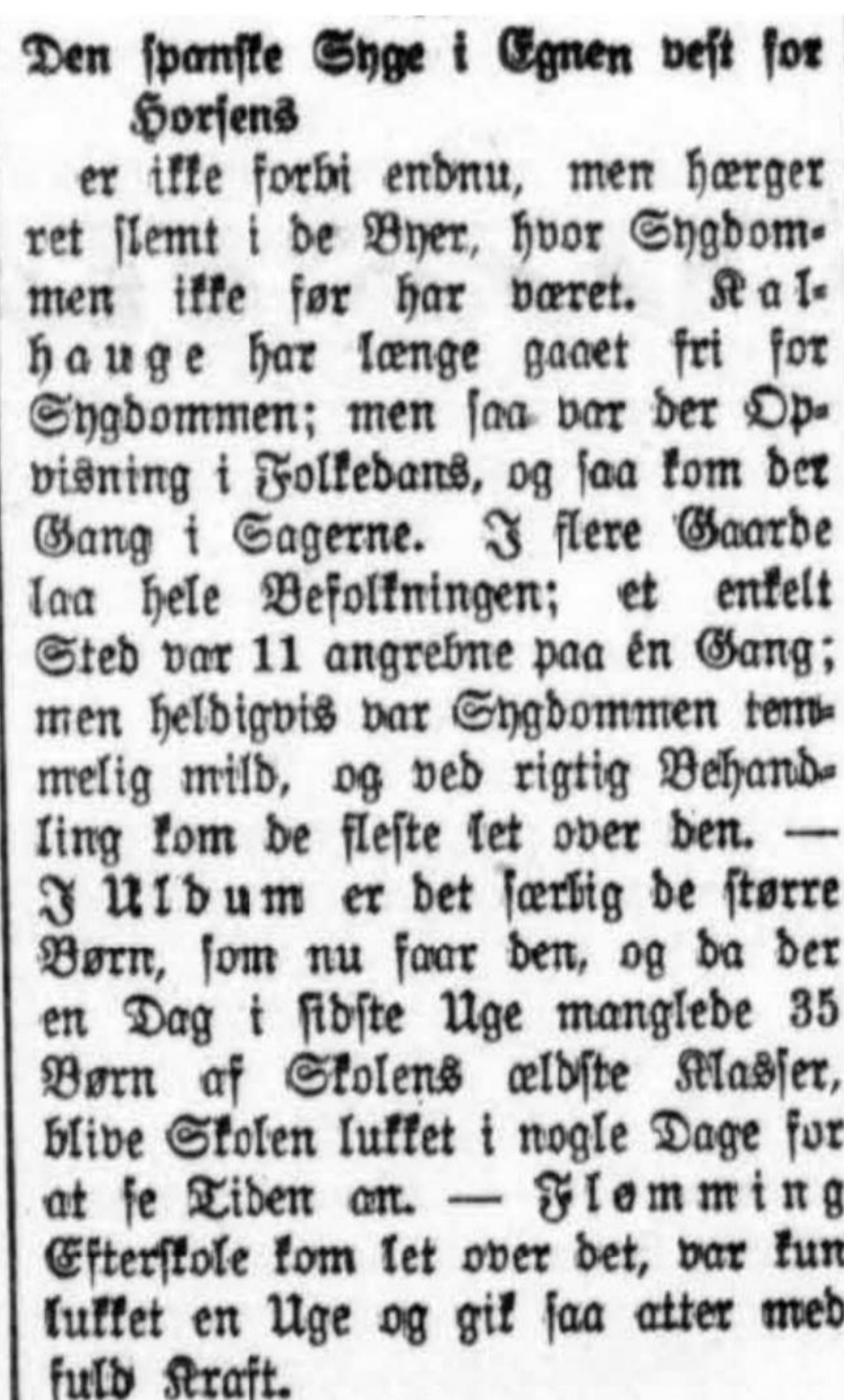
Ifølge Horsens Folkeblad 31.3.1919 kunne folkedans føre til ”spansk syge”:

”**Den spanske syge i egnen vest for Horsens**” er ikke forbi endnu, men hænger ret slemt i de Byer, hvor Sygdommen ikke før har været. Kalhauge har længe gaaet fri for Sygdommen; men saa var der Opvisning i Folkedans, og saa kom der gang i Sagerne. I flere Gaarde laa hele Befolkningen; et enkelt Sted var 11 angrebne paa én Gang; men heldigvis var Sygdommen temmelig mild, og ved rigtig Behandling kom de fleste let over den.

I Uldum er det særlig de større Børn, som nu faar den, og da der en Dag i sidste Uge manglede 35 Børn af Skolens ældste Klasser, blive Skolen lukket i nogle Dage for at se Tiden an. Flemming Efterskole kom let over det, var kun lige lukket en Uge og gik saa atter med fuld Kraft”.

Fyns Stiftstidende 26.10.1918, dansekurser udsat.

Horsens Folkeblad 31.3.1919

Svendborg Avis 5.2.1920:

Et Forbud, nu er det slut med dansen.

”Efter ordre fra Justitsministeriet har Politimesteren – som det fremgaar af omstående Annonce – indtil videre for-

budt al Dans i offentlige Lokaler. Dette Forbud er et meget betydningsfuldt Led i den Kamp, der nu skal føres mod den hærgende Influenza. Lægeautoriteterne er enige om, at Ballerne er en af de værste Smittekilder. Direktøren for Serum-instituttet, Dr. Th. Madsen, udtaler saaledes til ”Social-Demokraten” om dette Forhold:

”Baller under en Epidemi som denne er absolut fordømmelige. Ingen Steder trives Spansksygebacillen som i Dansesalene, hvor Mennesker i timevis aander hinanden ind i Ansigtet. Møder og Teaterforestillinger er ikke nær saa farlige for Sygdommens Udbredelse.

Vi har her ved Instituttet modtaget flere Rapporter fra Embedslæger i Provinsbyerne. Disse Rapporter fortæller, at Smittekilden for en hel By eller Egn ofte stammer fra en bestemt Festlighed med paafølgende Bal nævnte Sted.

Lad der være Luft imellem, naar Mennesker har noget at sige hverandre. Er der 1½ Meters Afstand mellem to Mennesker der taler sammen, vil Smittefarens uden Tvivl begrænses til et Minimum”.

Et Forbud.

Nu er det Slut med Dansen.

Efter Ordre fra Justitsministeriet har Politimesteren — som det fremgaar af omstaaende Annonce — indtil videre forbudt al Dans i offentlige Lokaler. Dette Forbud er et meget betydningsfuldt Led i den Kamp, der nu skal føres mod den hærgende Influenza. Lægeautoriteterne er enige om, at Ballerne er en af de værste Smittekilder. Direktøren for Seruminstittet, Dr. Th. Madsen, udtaler saaledes til „Social-Demokraten“ om dette Forhold:

„Baller under en Epidemi som denne er absolut fordømmelige. Ingen Steder trives Spanskøgebacillen som i Dansesalene, hvor Mennesker i timevis nærmer hinanden ind i Ansigtet. Møder og Teaterforestillinger er ikke nær saa farlige for Sygdommens Udbredelse.

Vi har her ved Instituttet modtaget flere Rapporter fra Embedslæger i Provinsbyerne. Disse Rapporter fortæller, at Smittekilden for en hel By eller Egn ofte stammer fra en bestemt Festlighed med paafølgende Bal nævnte Sted.

Lad der være Luft imellem naar Mennesker har noget at sige hverandre. Er der 1½ Meters Afstand mellem to Mennesker, der står sammen, vil Smittefarens uden Tvivl begrænses til et Minimum.“

Svendborg Avis 5.2.1920.

Politimester Blitger i Nykøbing Mors annoncerer 7.2.1920, at dans i offentlige lokaler er forbudt. Samtidig annoncerer „Logen Heimdal“, at deres bal er aflyst.

I 1918-20 fandtes der i landets aviser mange af denne type informationer. Alt blev lukket ned – skoler, teatre, biografteater, danseskoler, koncerthuse, danseetablissemeter, baller osv. Der afholdtes kun enkelte baller og legestuer. Offentlig dans, det vil sige dans ved åbne baller på markeder, skovpavilloner osv.,

I Henhold til Jus'titsministeriets Cirkulære af 2. ds., forbydes indtil videre al Dans i offentlige Lokaler.

Politimesteren i Nykøbing M.s
Købstad og Morsø Heræder,
den 6. Februar 1920.

Blitger.

Aflysning.

Ballet i Afholdshotellet Søndag
d. 8. aflyses.

Logen Heimdal.

Morsø Folkeblad 7.2.1920.

blev forbudt. Nogle danselærere og danseskoler lukkede ned og "holdt pause". Andre havde alligevel arrangementer med dans. De fleste af disse ser ud til at være i provinsen.

I Foreningen til Folkedansens Fremme afholdt man enkelte arrangementer, men i vinteren 1918-19 måtte man lukke et dansehold på grund af manglende tilslutning, kun et lille hold af gamle dansere dansede hver 14. dag. Man dansede så nogle af de sværere danse. Den årlige julestue for 1919 afholdtes d. 31. januar 1920 på Skolen for Kunsthåndværk i Nørregade 7. Man skrev i foreningsprotokollen: "Med store anstrengelser, trodsende influenzaepidemien og telefonmangelen, lykkedes det komiteen at udnytte og pynte de velegnede lokaler meget smukt, et danserum med lavt til loftet, gammelt bohøve, en væv osv. og en grankrone med lys".

På mange måder lignede aktionerne mod "den spanske syge", det vi ser i dag. Til at kurere den havde man ikke vacciner, selvom vaccinen var opfundet. Derimod kunne Petersen & Hansen i Svendborg tilbyde et middel mod "spansk syge" nemlig en "standard portvin" til kr. 7½ pr. ½ flaske.

Inferat.
—:—
Mod spansk Syge
anbefales vor fortrinlige
Standard Portvin.
Delikat Oportovin,
kraftig og styrkende.
Kr. 7,50 pr. 1/1 Flaske.
Petersen & Hansen,
Vinhuset, Telef. 88, Svendborg

Svendborg Avis 28.10.1918.

I 1918 genoptrykte man et vers om influenza/grippe. Det var skrevet i 1889:

Har du snue kære ven,
har du hovedsmerte,
har du ondt i ryg og lænd,
banker stærkt dit hjerte,
føler du den kolde sved,
er det slemt med svimmelhed,
må du hen ad gaden trippe,
så har du da grippe.

Trods dårligere boligforhold og hygiejne, manglende TV- og radioinformationer m.m. ser det ud til, at befolkningen dengang fulgte retningslinjerne i fornuftig grad, så færrest muligt døde. Jeg håber, at vi i dag vil gøre det samme, så vi snart kan se hinanden igen i dansen.

De væsentligste kilder, som ikke er nævnt i teksten:

Aviser på statsbiblioteket i Århus.
Wikipedia.